

Landbruket i Lier - status og utvikling

Anne Bungler

Litt om AgriAnalyse

AgriAnalyse er en faglig premissleverandør og et kompetent utredningsmiljø i spørsmål knyttet til landbruk og politikk. AgriAnalyse arbeider med nasjonale, internasjonale og organisasjonsinterne problemstillinger innenfor våre prioriterte satsingsområder. Ansatte i AgriAnalyse har tverrfaglig bakgrunn med kompetanse fra flere ulike samfunnsvitenskapelige og landbruksfaglige tradisjoner. Se www.agrianalyse.no for mer informasjon.

Innhold

1	INNLEDNING.....	1
1.1	JORDBRUK I LIER – STATUS OG UTVIKLINGSTREKK.....	2
1.2	VERDISKAPING I JORDBRUKET.....	11
1.3	SKOG.....	12
1.4	JORDVERN.....	13
1.5	NÆRINGSMIDDELINDUSTRI.....	14
1.6	SYSSELSATTE.....	15
1.7	TILLEGGSNÆRINGER.....	17
2	JORDBRUKET I LIER OG FREMTIDENS MATPRODUKSJON.....	18
	LITTERATUR.....	20

1 Innledning

Lier kommune ligger i Viken fylke og var en del av tidligere Buskerud fylke. Kommunen grenser i nord til Modum og Hole, i øst til Bærum og Asker og i sør og vest til Drammen og Øvre Eiker kommuner.

Lier har med god grunn fått tilnavnet «Den grønne lungemellom Oslo og Drammen». Kommunen har et allsidig jordbruk med produksjoner innenfor alle av norsk jordbruks viktige produkter: korn, kjøtt, egg, melk, frukt, grønt og bær. Det er spesielt de gode forholdene for grønnsaker, frukt og bær som gjør jordbruket i kommunen ekstra verdifullt.

De siste ti årene har utviklingen i Lier skilt seg ut fra utviklingen i jordbruket totalt i landet. Siden 2010 har dyrket jord i drift gått ned med 2 prosent i hele landet og antall foretak med dyrket jord i drift har gått ned med 15 prosent. I Lier kommune derimot var det 3 prosent mer dyrket jord i drift i 2019 sammenlignet med 2010 og en nedgang i antall foretak på kun 3 prosent.

I Norge er jordbruksareal både på grunn av topografi og klima en begrenset ressurs. Det er utfordrende å dyrke grønnsaker og korn til menneskemat. Korn kan dyrkes på om lag en tredjedel av jordbruksarealene, men mye av avlingene kan bare brukes til dyrefôr. Andelen som kan brukes til matkorn varierer fra år til år. Kornarealene har gått mye ned i hele landet de siste årene, mens grovfôrarealene har økt betraktelig. Det samme skjer i Lier, men i Lier har også grønnsaksarealene økt samtidig.

Tabell 1 Arealressurser i Lier kommune og i Norge. Kilde: NIBIO, Arealbarometer, 2020.

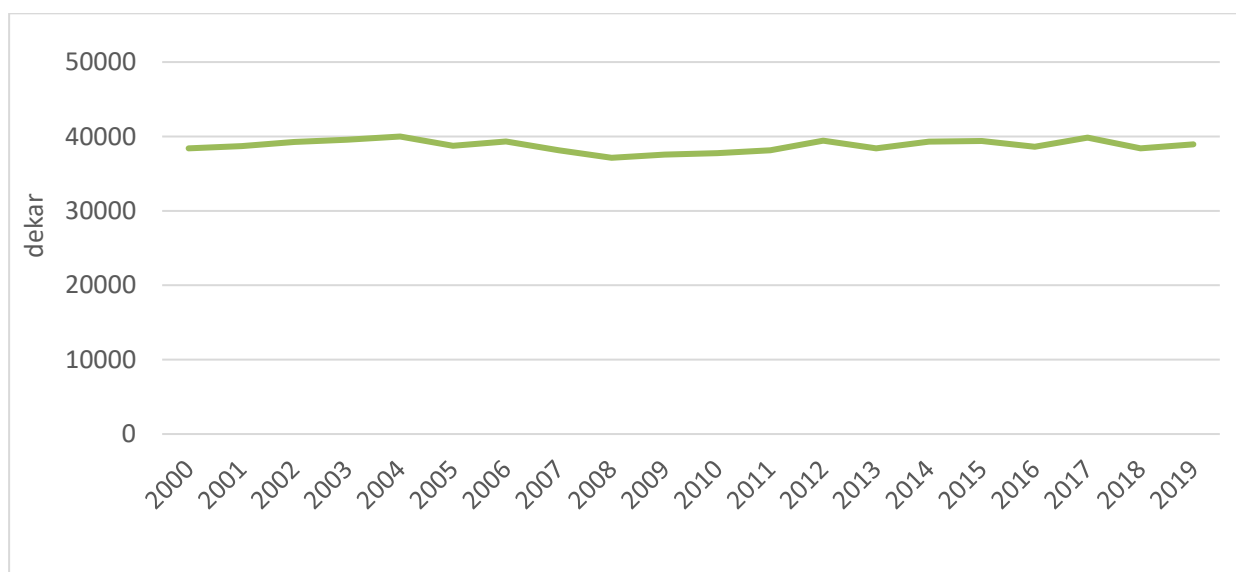
Arealtype	Dekar (Lier)	% (Lier)	% (Norge)
Jordbruksareal	43 981	14,5	3,4
➤ Fulldyrka	39 299	13	2,7
➤ Overflatedyrka	355	0,1	0,1
➤ Innmarksbeite	4 327	1,4	0,7
Skog	209 571	69,5	31,4
➤ Produktiv skog	197 187	65,4	22,1
➤ Uproduktiv skog	12 384	4,1	9,3
Bebyggelse/samferdsel	17 287	5,7	1,1
Annet markslag	30 720	10,2	24
➤ Åpen fastmark	5 271	1,7	14,3
➤ Myr, åpen eller med skog	5 298	1,8	4,3
➤ Ferskvann	20 151	6,7	5,3
Ikke kartlagt	0	0	40,1
Sum	301 559		

I dette notatet ser vi nærmere på landbruket i Lier kommune, både status for dagens produksjoner og utviklingen de siste årene. I tillegg ser vi på sysselsetting i de tilknyttede industrier og litt på ringvirkninger. Tallene i dette notatet er hentet fra offentlig statistikk. Estimaten for verdiskaping og ringvirkninger er basert på tidligere analyser. En helt ny analyse av dette vil være et mer omfattende prosjekt

1.1 Jordbruk i Lier – status og utviklingstrekk

I Lier kommune utgjør jordbruksarealene 14,5 prosent av totalt areal, og nesten alt (13 prosent av totalt areal) er fulldyrket areal. Totalt i landet er det 3,4 prosent av arealene som brukes som jordbruksareal. Antall dekar dyrket mark har holdt seg forholdsvis stabilt i kommunen siden 2000. I Norge totalt har antall dekar dyrket jord i drift gått ned med 5 prosent siden 2000, mens i Lier er det én prosent mer i 2019 enn i 2000, med litt variasjon fra år til år. I 2019 ble det søkt om produksjonstilskudd for tilsammen 38 937 dekar.

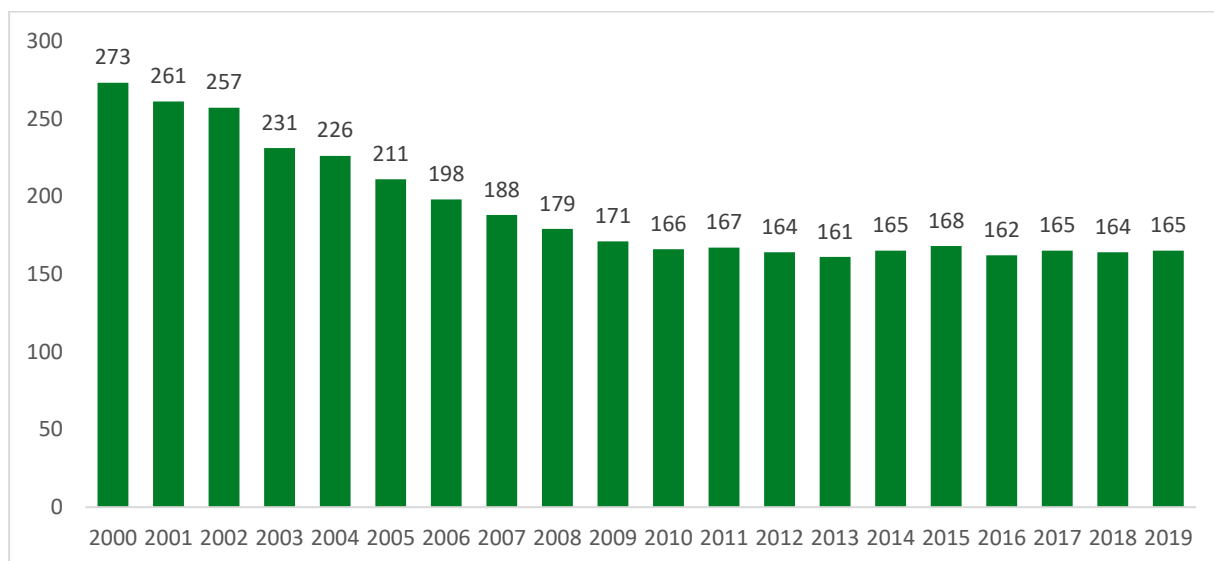
Figur 1 Utviklingen i dyrket jord i drift, Lier kommune. Kilde: Landbruksdirektoratet.

I Lier kommune var det 579 landbrukseiendommer totalt i 2019, hvorav 496 hadde bosetting (SSB, tabell 06520).

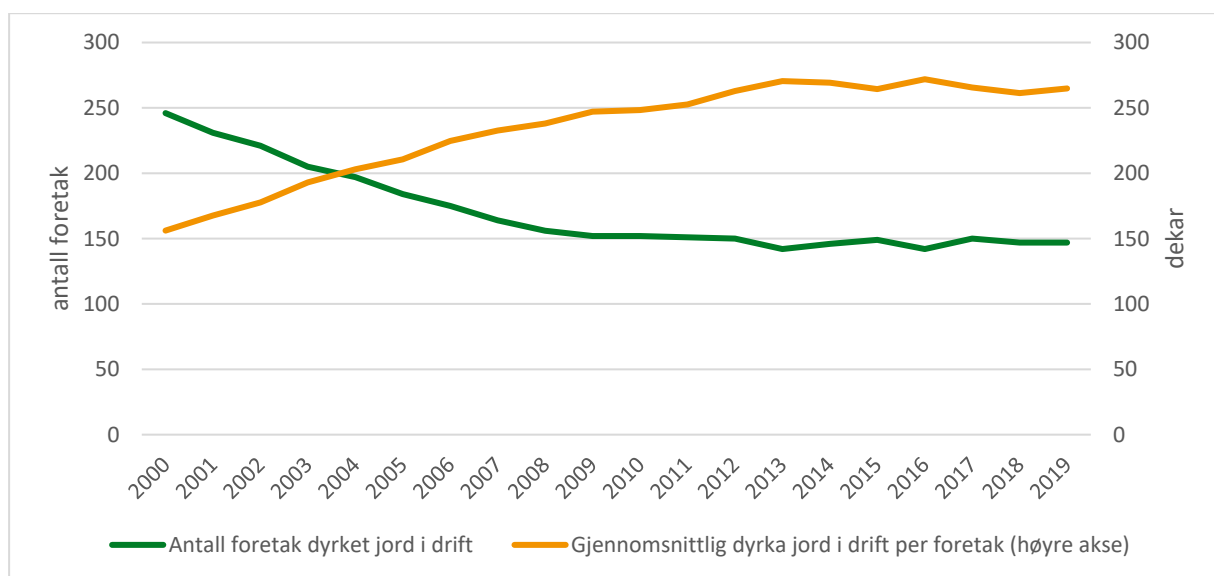
Antall aktive jordbruksforetak har som i resten av landet gått ned siden 2000, men nedgangen har vært lavere i Lier enn i landet totalt. Siden 2000 har det blitt 42 prosent færre jordbruksbedrifter, men nedgangen har flatet ut de siste ti årene. Fra 2000 til 2009 gikk antall jordbruksbedrifter i kommunen ned med 37 prosent fra 273 til 171. Siden 2009 har imidlertid antallet vært relativt stabilt med små variasjoner fra år til år. I 2019 var det 165 foretak som søkte om produksjonsstøtte, én mer enn i 2018. Det vil si at utviklingen i Lier kommune ikke har fulgt utviklingen i landet det siste tiåret.

Figur 2 Utviklingen i antall jordbruksforetak i Lier kommune, 2000 til 2019. Kilde: SSB, tabell 08646.

Også strukturutviklingen har flatet ut mer i Lier enn i resten av landet. Det gjennomsnittlige jordbruksforetaket i Lier hadde 265 dekar i 2019, en økning fra 156 dekar i 2000.

Figur 3 Strukturutviklingen i jordbruket i Lier. Kilde: Landbruksdirektoratet.

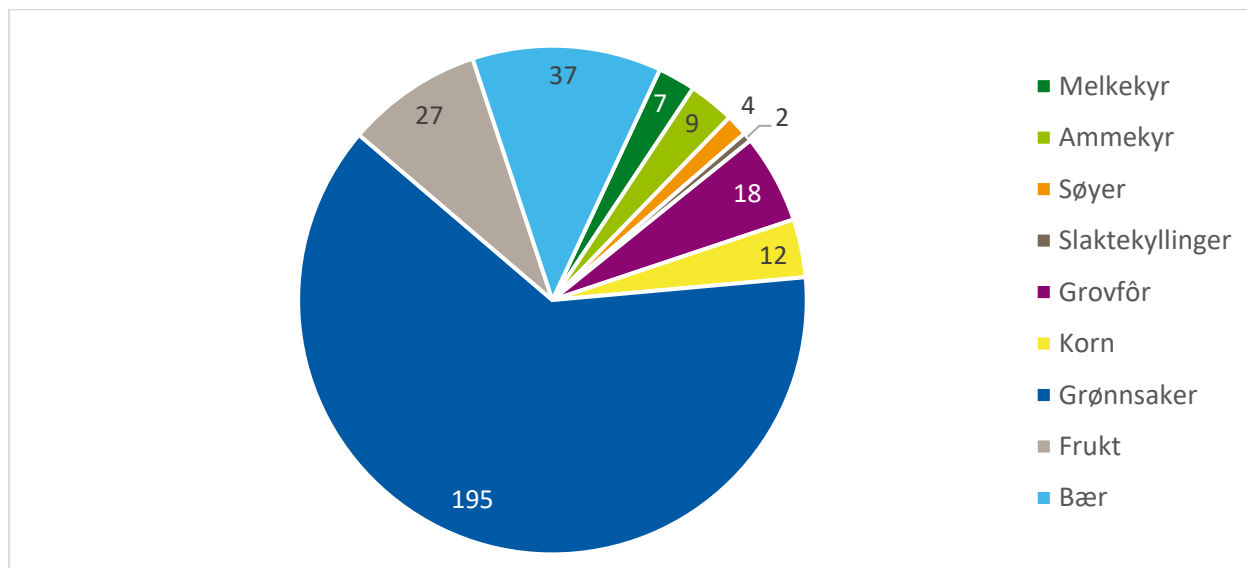

Den estimerte førstehåndsverdien¹ av husdyr- og planteproduksjon i Lier var i 2019 på omlag 312 millioner kroner. Inndelingen (Figur 4) viser at det er allsidig produksjon i kommunen, men grønnsaker utgjør den klart største i verdi, foran bær og frukt. Grønnsaker utgjør hele 63

¹ Førstehåndsverdi - verdi som en vare(mengde) har ved salg til første ledd i omsetningskjeden. Førstehåndsverdien er estimater utviklet av Fylkesmannen i Vestfold. Utgangspunktet er Nibios håndbok for driftsplanlegging 2016/2017, tilpasset avlinger og produksjoner i Vestfold. Det har ikke blitt regnet på verdiene for Lier spesielt, men forholdene for jordbruk i Lier er sammenlignbare med de i Vestfold og man kan regne med at verdiene vil være tilnærmet like. Det legges likevel vekt på at dette er estimater og ikke eksakte verdier.

prosent av verdien. Husdyrproduksjonene utgjør til sammen 7 prosent. Dette skiller seg ut fra landet totalt der husdyrproduksjonene utgjør den største andelen. Siden estimatene er basert på tall fra Nibios håndbok for driftsplanlegging 2016/2017 kan verdien være underestimert for 2019. Det kan være rimelig å anta at den totale førstehåndsverdien er noe høyere.

Figur 4 Førstehåndsverdi² av husdyr- og planteproduksjon i Lier, millioner kroner, 2019. Kilde: Fylkesmannen i Vestfold og Telemark, 2020.

1.1.1 Planteproduksjoner

Det var 147 foretak i Lier med planteproduksjon i 2019. I kommunen brukes 23 prosent av jordbruksarealene til grønnsaker på friland (inkludert matkålrot og urter) og produksjon i veksthus. På landsbasis brukes 0,7 prosent av dyrket jord i drift til grønnsaksdyrking. Lier kommune har 0,4 prosent av arealene med planteproduksjon i Norge men 12 prosent av grønnsaksarealene. Bare Østre Toten har større grønnsaksareal, men dette utgjør bare 9 prosent av totalt jordbruksareal i kommunen. I tillegg brukes 3,2 prosent av arealene til frukt og 3,1 prosent til bær. På 46 prosent av arealene med dyrket jord i drift i Lier dyrkes grovfôr, mens korn dyrkes på 25 prosent.

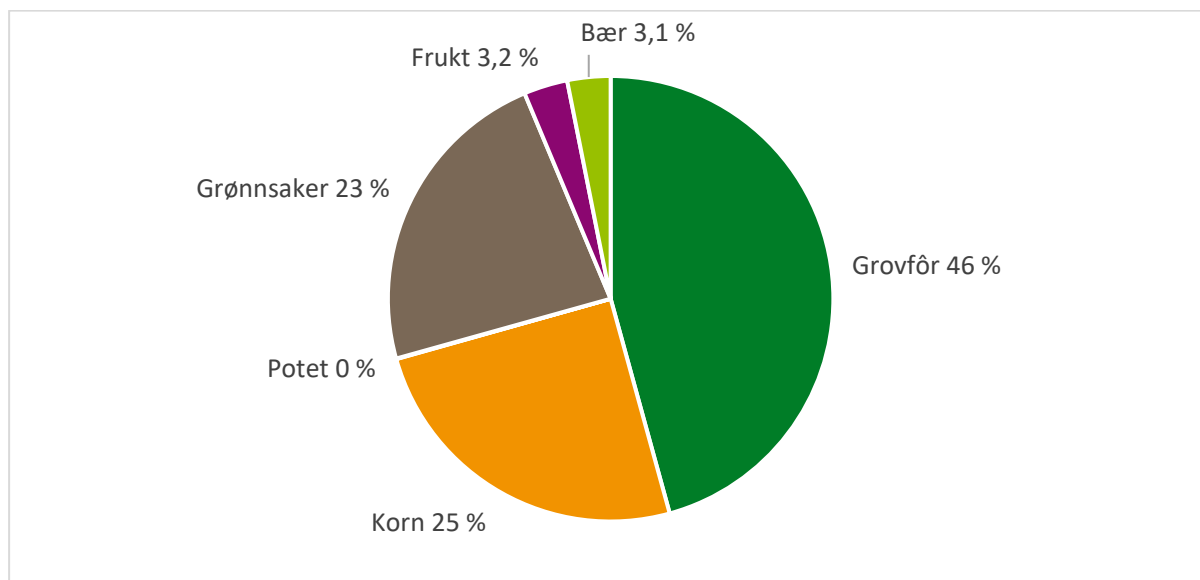
Grønnsaksproduksjon krever høy kvalitet på jordsmonnet og lang vekstsesong. Det er små arealer vi kan dyrke grønnsaker på i Norge, og det gjør det spesielt viktig å ta vare på denne jorda.

I Lier finner vi 13 prosent av foretakene med oppvarmede veksthus og drivbenker, og 20 prosent av arealene i landet totalt. Det gjør Lier til den største kommunen i landet på produksjon i veksthus. Det ble søkt om produksjonstilskudd for til sammen 97 dekar med

² Førstehåndsverdien er estimerer utviklet av Fylkesmannen i Vestfold. Utgangspunktet er Nibios håndbok for driftsplanlegging 2016/2017, tilpasset avlinger og produksjoner i Vestfold. Det har ikke blitt regnet på verdiene for Lier spesielt, men forholdene for jordbruk i Lier er sammenlignbare med de i Vestfold og man kan regne med at verdiene vil være tilnærmet like. Det legges likevel vekt på at dette er estimerer og ikke eksakte verdier.

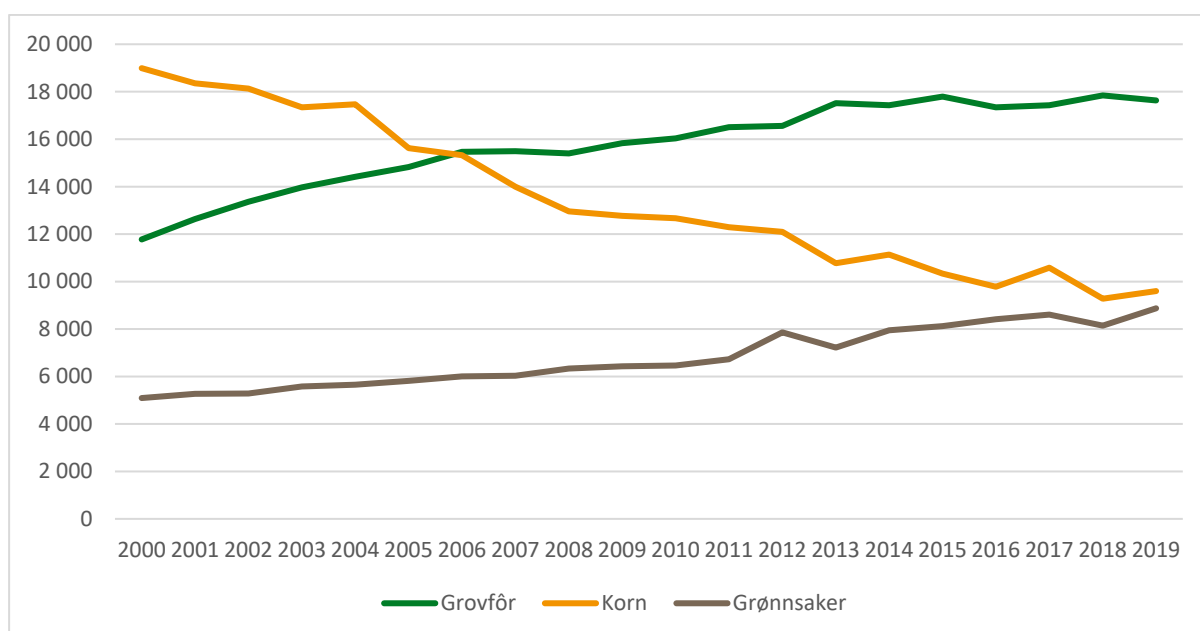
veksthus og drivbenker som var oppvarmet i 2019. I figuren under er antall dekar med veksthus inkludert i arealene med grønnsaker.

Figur 5 Arealfordeling plantevekster i Lier, 2019. Kilde: Landbruksdirektoratet.

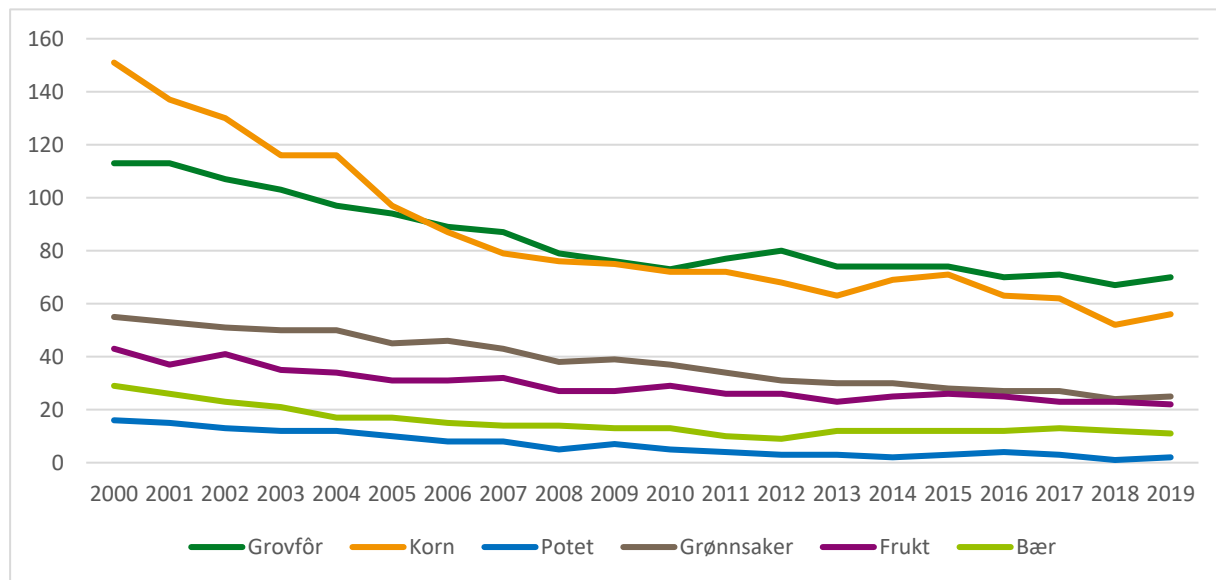
I 2019 ble nesten halvparten av arealene med planteproduksjon brukt til grovfôr (inkludert innmarksbeite). Både grovfôr- og grønnsaksarealene har økt i perioden siden 2000, mens kornarealene er nesten halvert i samme periode. Den største nedgangen i kornareal skjedde i perioden 2006 til 2013. Frem til 2006 ble den største andelen av arealene brukt til kornproduksjon.

Figur 6 Utviklingen av arealer med planteproduksjon i Lier, dekar. Kilde: Landbruksdirektoratet.

Blant de som driver med jordbruksforetak i Lier kommune, er det størst andel som driver med grovfôrproduksjon. Siden år 2000 har det vært nedgang i antall foretak i alle planteproduksjonene.

Figur 7 Antall foretak med planteproduksjon i Lier kommune, 2000 – 2019. Kilde: Landbruksdirektoratet.

I Lier gikk antall foretak med dyrket jord i drift ned 40 prosent i perioden 2000 til 2019. Den største nedgangen skjedde fra 2000 til 2009, siden da har det flatet ut. Bortsett fra foretak med potetproduksjon er det foretak med kornproduksjon som har gått ned mest, med en nedgang på 63 prosent siden 2000. Dette er en enda større nedgang enn blant foretak med korn totalt i Norge, på 51 prosent. Potetproduksjonen i kommunen er nesten helt borte, med bare to produsenter igjen i 2019. Minst nedgang i prosent har det vært blant grovfôrprodusentene, med en nedgang på 38 prosent fra 2000 til 2019.

Tabell 2 *Antall foretak med planteproduksjon i Lier kommune, 2000 og 2019, og endring i antall foretak 2000 – 2019 i Lier kommune og hele landet totalt. Kilde: Landbruksdirektoratet*

	Antall foretak i Lier 2000	Antall foretak i Lier 2019	Endring i antall foretak i prosent i Lier 2000-2019	Endring i antall foretak i prosent i Norge 2000-2019
Grovfôr	113	70	-38 %	-42 %
Korn	151	56	-63 %	-51 %
Potet	16	2	-88 %	-84 %
Grønnsaker	55	25	-55 %	-60 %
Frukt	43	22	-49 %	-45 %
Bær	29	11	-62 %	-60 %
Dyrket jord i drift³	246	147	-40 %	-42 %

Mens kornarealene er halvert siden 2000, har grovfôrarealene økt med 50 prosent, grønnsaksarealene med 74 prosent og bærarealene med 46 prosent.

Denne utviklingen samsvarer med utviklingen generelt landet, der arealene med korn har gått ned mens arealene med grovfôr og grønnsaker har økt. På landsbasis har også arealene med frukt gått ned siden 2000, mens de har gått litt opp igjen de to siste årene.

Tabell 3 *Antall dekar med planteproduksjon i Lier kommune i 2000 og 2019, endring i areal og andel av totalt areal i 2000 og 2019. Kilde: Landbruksdirektoratet*

	Dekar 2000	Dekar 2019	Endring i areal 2000 - 2019	Andel 2000	Andel 2019
Grovfôr	11 775	17 629	50 %	31 %	46 %
Korn	18 992	9 601	-49 %	50 %	25 %
Potet	164	15	-91 %	0,4 %	0,0 %
Grønnsaker	5 092	8 873	74 %	13,3 %	23 %
Frukt	1 300	1 227	-6 %	3,4 %	3,2 %
Bær	828	1 208	46 %	2,2 %	3,1 %
Sum	38 151	38 553	1 %		

Produksjonen av grønnsaker, frukt og bær i Lier er variert. Tall fra produksjonstilskuddstatistikken viser antall foretak og antall kg produsert av forskjellige typer frukt og bær i tillegg til tomat, slangeagurk og salat. Dette er tilsammen store produksjoner i kommunen. Salat utgjør 28 prosent av produksjonen av salat i Norge, og slangeagurken 18 prosent. I tillegg er det tre produsenter med tilsammen 17 dekar urteproduksjon i veksthus.

³ Noen foretak har flere typer planteproduksjon. Antall foretak med dyrket jord i drift vil derfor være mindre enn summen av foretakene med de forskjellige typer planteproduksjon.

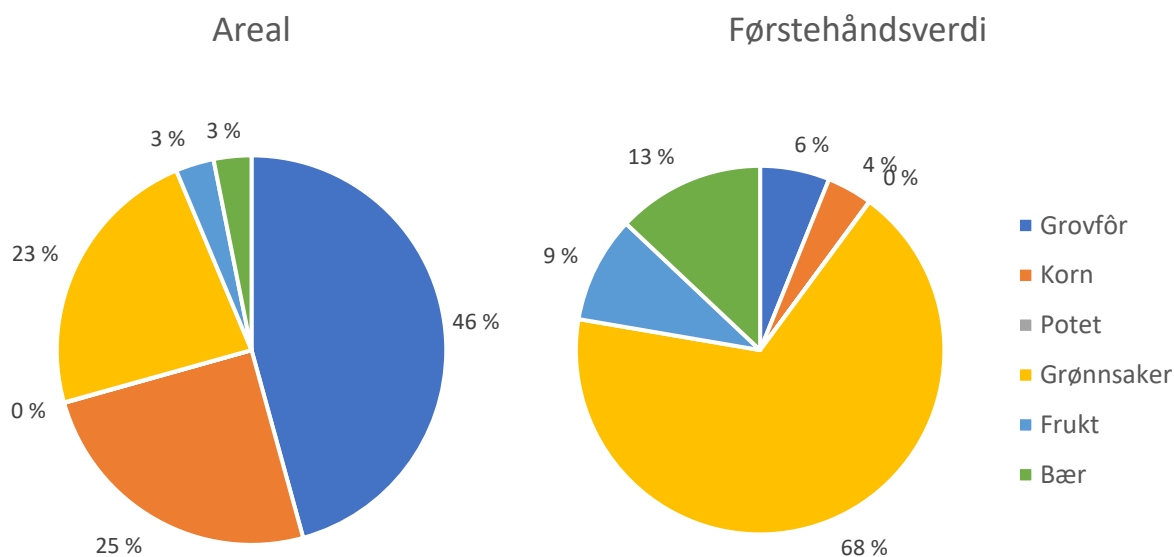
Tabell 4 Planteproduksjon, 2019. Kilde: Landbruksdirektoratet, 2020.

	Antall foretak	Antall enheter	Enhet
Epler	14	436 529	Kg
Pærer	1	5 383	Kg
Plommer	5	68 725	Kg
Moreller	1	29 894	Kg
Epler og pærer til press.	19	753 384	Kg
Jordbær	5	685 164	Kg
Bringebær	3	52 311	Kg
Solbær	2	21 659	Kg
Rips	1	24 851	Kg
Hageblåbær	1	7 588	Kg
Stikkelsbær	1	8 674	Kg
Tomat	1	2 000	Kg
Slangeagurk	8	3 139 138	Kg
Salat (inkl. salat på friland) av arten <i>Lactuca sativa</i>	11	8 451 010	Stk

Sammenligner vi arealfordelingen med førstehåndsverdien per planteproduksjon ser vi at selv om grovfôr dyrkes på nesten halvparten av arealene, utgjør det bare rundt 6 prosent av førstehåndsverdien. Grønnsaker som dyrkes på 23 prosent av arealene utgjør derimot omlag 68 prosent av førstehåndsverdien.

Planteproduksjon er i stor grad avhengig av været, og avlingene vil variere fra år til år. Dette vil selvfølgelig også påvirke førstehåndsverdien i de forskjellige produksjonene.

Figur 8 Sammenligning av arealfordeling og førstehåndsverdi. Kilde: Landbruksdirektoratet og Fylkesmannen i Vestfold og Telemark, 2020.

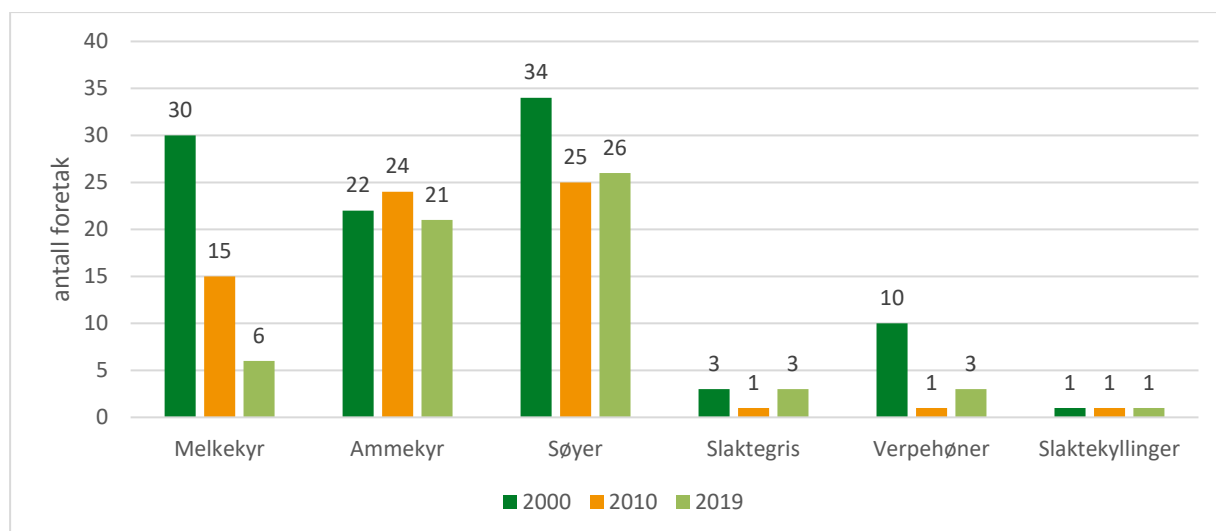

1.1.2 Husdyrproduksjoner

Husdyrproduksjonene utgjør små andeler av førstehåndsverdien av jordbruksproduksjonene totalt i Lier og det er langt færre som driver med husdyrproduksjon enn planteproduksjon i kommunen. Blant de som har husdyr er det flest som har sauer, men det har vært en nedgang siden 2000.

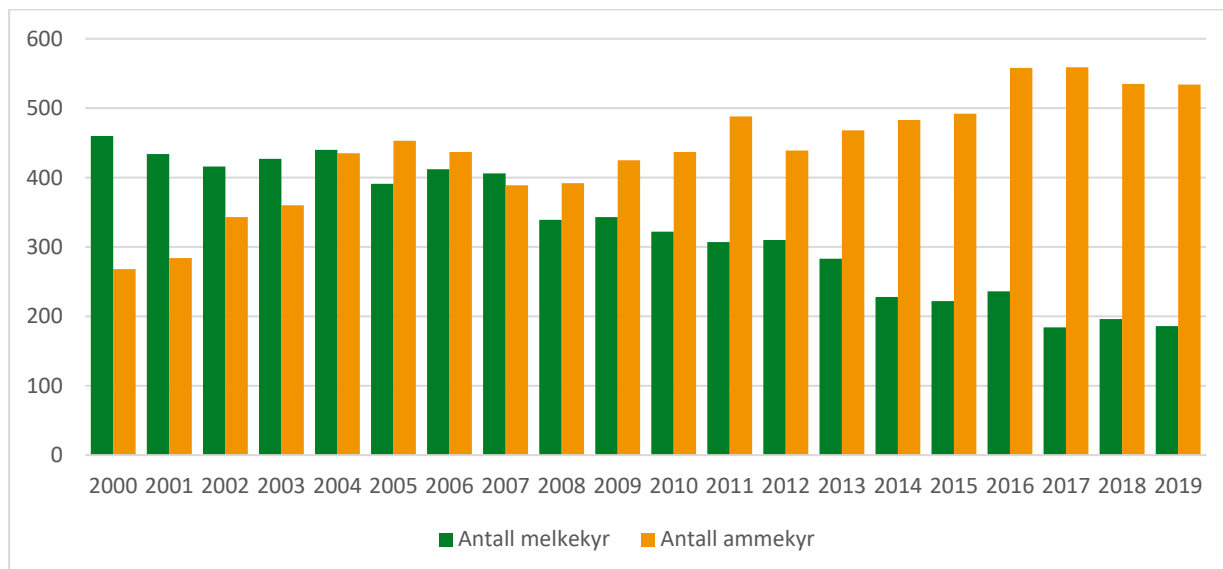
I tillegg er det også 14 foretak med hester over 3 år som har søkt om produksjonstilskudd og 4 foretak med hester under 3 år.

Figur 9 Antall foretak med husdyrproduksjoner i Lier i 2000, 2010 og 2019. Kilde: Landbruksdirektoratet.

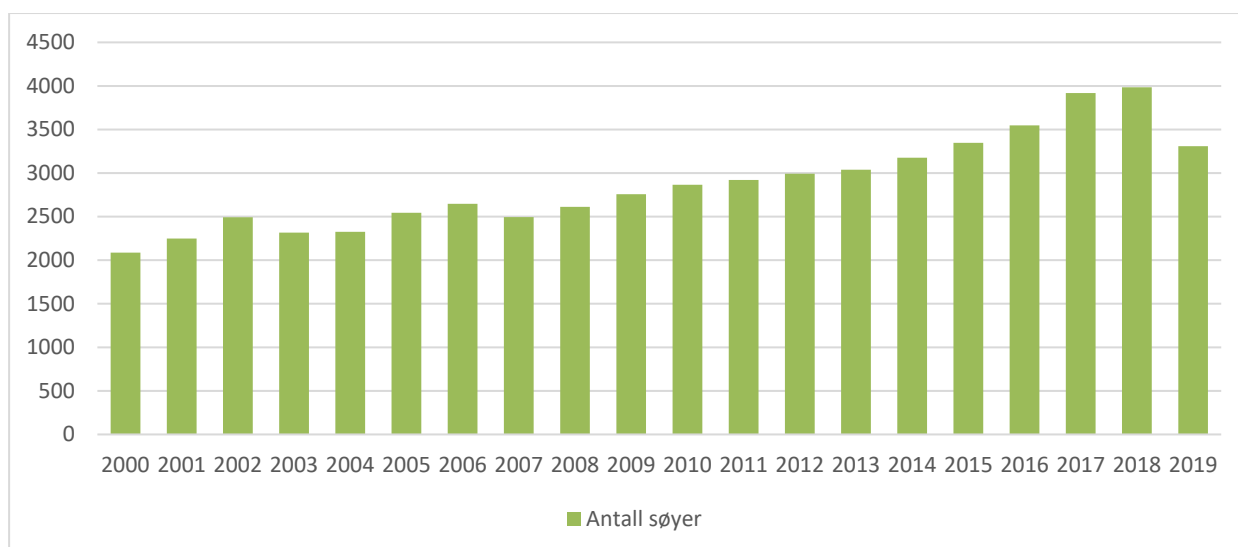
Utviklingen i Lier kommune, med en økning i antall ammekyr samtidig med en nedgang i antall melkekyr, følger utviklingen ellers i landet.

Figur 10 Utvikling i antall melkekyr og ammekyr i Lier kommune, 2000 – 2019. Kilde: Landbruksdirektoratet

Selv om antall foretak med saueproduksjon også har gått ned siden 2000, har antall søyer det er søkt om produksjonstilskudd for økt jevnt de siste årene, med unntak av en nedgang i 2019. Det var 26 foretak med sau i Lier med til sammen 3309 søyer i 2019.

Figur 11 Utviklingen i antall søyer, i Lier kommune. Kilde: Landbruksdirektoratet.

1.1.3 Økologisk jordbruk

Lier kommune har en relativt stor andel økologisk produksjon, sammenlignet med resten av landet. Hele 14 prosent av arealene er økologiske eller karensareal. Gjennomsnittet i landet i 2019 var 4,1 prosent. Økologisk grønnsaksareal utgjorde 10 prosent av de økologiske arealene og 6 prosent av de totale grønnsaksarealene i kommunen.

Også blant melkeku var andelen 16 prosent, men melkeproduksjon er en forholdsvis liten produksjon i kommunen. Andelen økologiske ammekyr har ligget over 20 prosent siden 2006, og i 2019 utgjorde de 152 økologiske ammekyrne 29 prosent av ammekyrne i kommunen.

Tabell 5 Økologiske produksjoner i Lier kommune og andel økologisk av total produksjon i kommunen, 2019. Kilde: Landbruksdirektoratet.

Produksjon	Dekar/dyr	Andel økologisk
Økologisk areal	5129	13 %
Økologisk areal + karensareal	5353	14 %
Økologiske melkeku	29	16 %
Økologiske ammeku	152	29 %

1.2 Verdiskaping i jordbruket

Økonomien i jordbruket vil variere fra år til år. Vær og vekstforhold kan gi store utslag på avlingene, og i tillegg kan markedssituasjonen for noen produkter spille inn.

På nasjonalt nivå er total verdiskaping nasjonalproduktet og i fylkesfordelt nasjonalregnskap finner vi en oversikt over hvordan den økonomiske virksomheten i landet fordeler seg på fylkene. Her finner vi bruttoprodukt per næring for hvert fylke. Bruttoproduktet er verdien av produserte varer og tjenester minus vareinnsatsen, og blir brukt som et uttrykk for verdiskaping. Disse tallene finnes ikke ned på kommunenivå i offisiell statistikk.

I 2013 kom NILF (nå NIBIO) med en rapport om verdiskaping i landbruk og landbruksbasert virksomhet i Buskerud. Dette var en omfattende rapport, der mange utregninger også ble gjort ned på kommunenivå basert på tall fra 2011 (Knudsen mfl., 2013).

Rapporten estimerte at verdiskaping målt som bruttoprodukt i primærnæringene jordbruk, var 145 millioner kroner i 2011. Frukt, bær og grønnsaker utgjorde over 80 prosent av denne verdien. Grønnsaker utgjorde i estimatene fra 2011 58 millioner og veksthus utgjorde 38 millioner, mens frukt og bær til sammen stod for 22 millioner.

Siden vi ikke har nyere tall tilgjengelig har vi brukt tall fra denne rapporten for å estimere verdiskapingen. Vi har kun brukt konsumprisindeksen for å regne om til 2019-verdier, men har ikke regnet om med nye tilskuddssatser osv. Med denne utregningen har verdiskapingen for jordbrukssektoren økt til enn 173 millioner kroner i 2019.

Tabell 6 Verdiskaping i jordbruket fordelt på produksjoner i 2011, og omregnet til 2019-verdi. Endring i antall dyr og dekar per produksjon fra 2011 til 2019. Kilde: NILF, SSB og AgriAnalyse.

	Verdiskaping 2011 (millioner kroner)	Verdiskaping 2019 ⁴ (millioner kroner)	Andel av total verdiskaping	Endring i antall/dekar (%)
Kumelk	9,2	10,9	6 %	-39 %
Sau	6,4	7,6	4 %	40 %
Ammeku	5,6	6,7	4 %	9 %
Gris og fjørfe	2	2,4	1 %	-13 %
Hagebruk	117	139	81 %	28 %
Korn og potet	5	6	3 %	-22 %
	145,2	172,6		

I perioden 2011 til 2019 har arealene med korn og poteter gått ned mer enn 20 prosent, men samtidig har grønnsaksarealene økt med 32 prosent, og frukt og bær med henholdsvis 6 og 26 prosent. Totalt har arealene med hagebrukproduksjon økt med 29 prosent. I denne perioden har også antall melkekyr gått ned med 29 prosent og antall ammekyr økt med 9 prosent. Antall sau (søyer og slaktet lam) har økt med 40 prosent i perioden.

Dette vil si at jordbruket Lier kommune er endret siden 2011, som er året verdiskapingsanalysen fra 2013 er basert på. Mens noen produksjoner har økt har andre hatt en nedgang. I 2011 utgjorde de samlede arealene for hagebruk (grønnsaker, frukt, og bær (inkludert veksthus)) 23,5 prosent. I 2019 hadde denne andelen økt til 29,3 prosent. I antall dekar vil det si en økning på 2 465 dekar, fra 8 843 i 2011 til 11 308 i 2019.

I 2011 utgjorde hagebruk 81 prosent av jordbrukets verdiskaping i Lier kommune på 23,5 prosent av arealene. Når arealene med hagebruk har økt både i antall dekar og i andelen av jordbruksareal i kommunen er det grunn til å tro at også den total verdiskaping har økt mer enn en det som er estimert i tabellen over.

1.3 Skog

Skogbruksarealet i Lier kommune omfatter 197 187 dekar med produktiv skog, som utgjør 65 prosent av kommunens landareal.

Det ble i 2019 avvirket totalt 49 498 m³ for salg i kommunen til en bruttoverdi av over 23 millioner kroner. Det er gran som utgjør den klart største andelen av avvirket volum.

⁴ 2011- tall justert med konsumprisindeksen

Tabell 7 Avvirkning for salg (m³) og bruttoverdi av avvirkning for salg (1000 kr). Kilde: SSB, tabell 03795 og tabell 03794.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Gran	48083	42455	55098	39053	36662	37973	46066	36269	50595	45938
Furu	735	6349	1652	3491	3386	2812	4973	2978	2436	2850
Lauv	137	79	141	659	858	351	1768	639	601	710
Totalt avvirket	48955	48883	56891	43203	40906	41136	52807	39886	53632	49498
Bruttoverdi	12541	17173	17699	17996	12793	14991	14664	17823	14798	23857

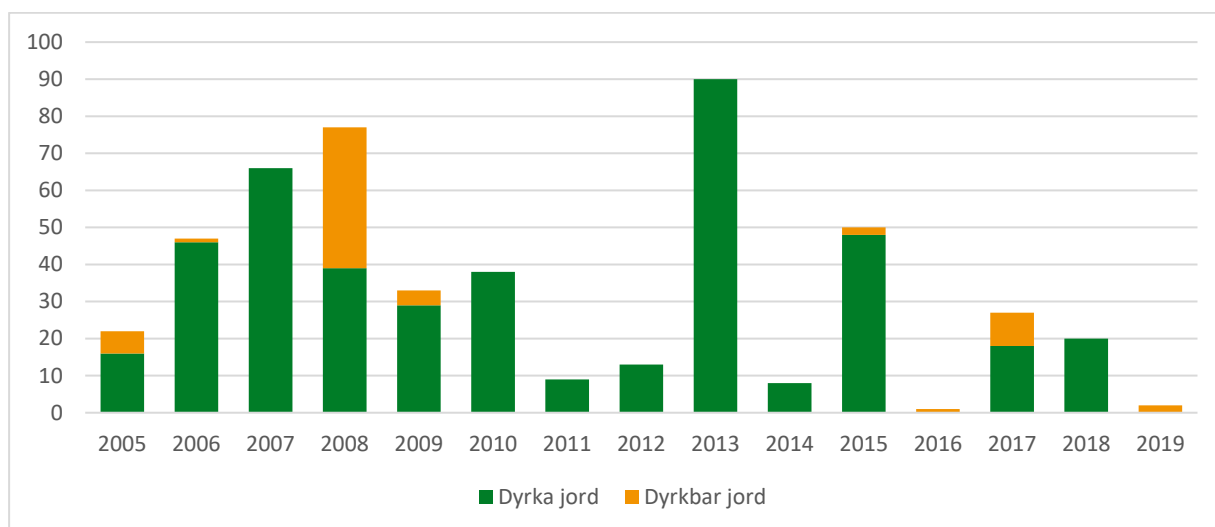
1.4 Jordvern

Lier kommune ligger mellom to store byer, og det er i deler av kommunen stort press på arealene for om-disponering til andre formål enn til landbruk. Som oftest er også de mest attraktive områdene for utbygging også de med den beste jorden.

Siden 2005 har til sammen 502 dekar med dyrket og dyrkbar jord blitt om-disponert, hvorav 440 dekar var dyrket jord. Disse tallene inkluderer kun arealer som har blitt om-disponert til andre formål etter Jordloven og Plan- og bygningsloven. Tallene inkluderer ikke annen dyrket jord som har gått ut av produksjon av andre grunner.

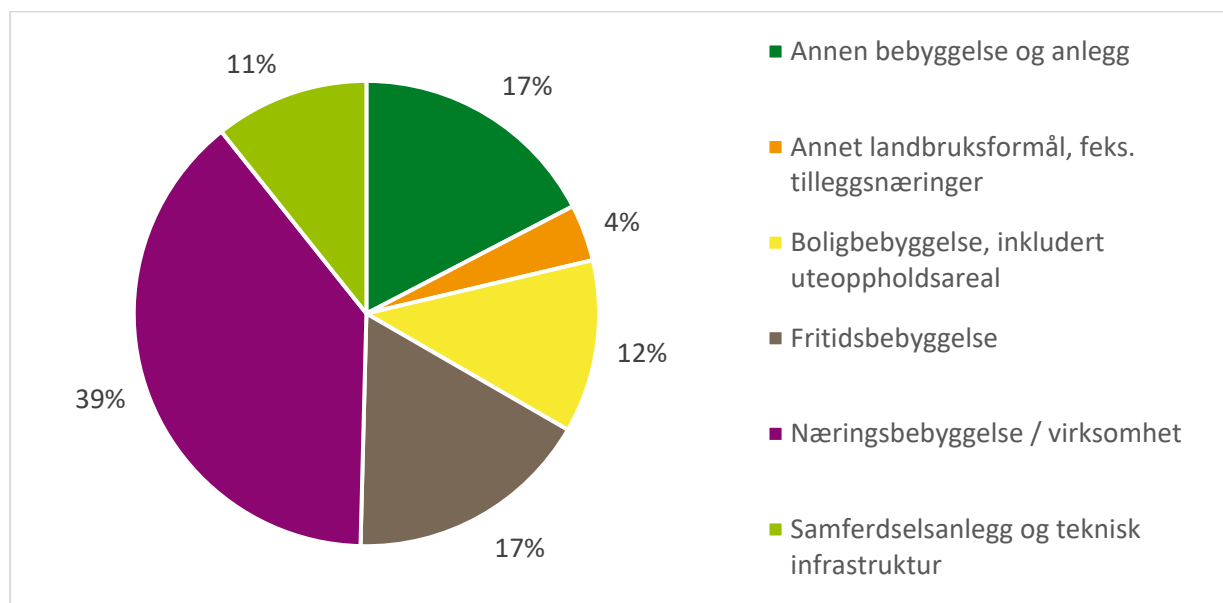
2013 var året med størst om-disponering av jord, da 90 dekar dyrket jord ble om-disponert. Siden da har tallene vært lavere, men også i 2015 ble det om-disponert til sammen 50 dekar med dyrket og dyrkbar jord i kommunen.

Figur 12 Omdisponering av dyrket og dyrkbar jord til andre formål enn landbruk, Lier kommune. Kilde: SSB, tabell 07903.

Totalt ble det i perioden 2015 til 2019 omdisponert 99 dekar med dyrka og dyrkbar jord. Den største andelen av dette ble omdisponert til næringsbebyggelse (39 prosent), fritidsbebyggelse 17 prosent og 17 prosent til annen bebyggelse og anlegg. 11 prosent av det omdisponerte arealet gikk til samferdselsanlegg og teknisk infrastruktur i denne perioden.

Figur 13 Omdisponert totalt 2015–2019. Kilde: SSB, tabell 11776

1.5 Næringsmiddelindustri

Å bevare jordbruksproduksjonen i Lier er viktig for å bevare både matproduksjon og sysselsetting i området. Matindustrien er den største fastlandsindustrien i Norge og sysselsetter nesten 50 000 personer i bedrifter spredt over hele landet. Det meste av matindustrien er fullstendig avhengig av norske råvarer fra jordbruk, fiske og havbruk. Det regnes som lite sannsynlig at industrien vil importere billige råvarer for å foredle dem dyrt i Norge, da det vil heller lønne seg å importere ferdigvarer. (Hillestad og Smedshaug, 2013).

I 2019 var det ifølge tall fra SSB registrert 11 virksomheter med produksjon av nærings- og nytelsesmidler i Lier kommune med til sammen 353 ansatte (SSB, 2020). Den største bedriften er Bama Industris salatfabrikk på Lierstranda med over 200 ansatte.

Næringsmiddelindustrien utgjør 10 prosent av industriforetakene i Lier og 20 prosent av sysselsatte i industrien i 2019.

Tabellen under viser foretak fra Lier kommune som er registrert i Brønnøysundregisteret med næringskode under produksjon av nærings- og nytelsesmidler. Denne listen vil vise bedrifter med hovedkontor i Lier (og forretningsadresse) og antall ansatte er ikke nødvendigvis bare antall ansatte i Lier kommune, dersom de har virksomhet i flere kommuner.

Tabell 8 Foretak registrert i Brønnøysundregisteret (Enhetsregisteret), med produksjon av nærings- og nytelsesmidler, Lier kommune. Kilde: Brønnøysundregisteret, 2020.

	Næringskode 1.beskrivelse	Næringskode 2.beskrivelse	Antall ansatte
Bama Industri AS	Bearbeiding og konservering av frukt og grønnsaker ellers	Bearbeiding og konservering av poteter	310
Benedikte Fjellys Hjemmebakst	Produksjon av brød og ferske konditorvarer		0
French Bakery Company AS	Produksjon av brød og ferske konditorvarer		0
Grethe Sørsdal Swift	Dyrking av kjernefrukter og steinfrukter	Produksjon av juice av frukt og grønnsaker	5
Grogro AS	Produksjon av næringsmidler ikke nevnt annet sted		1
Italiensk bakeri AS	Produksjon av brød og ferske konditorvarer		11
Lier Bakeri & Konditori AS	Produksjon av brød og ferske konditorvarer		7
Lierkalv DA	Bearbeiding og konservering av kjøtt		0
Marihøna Gårdsbakeri v/ M.Aune	Produksjon av brød og ferske konditorvarer		9
Norgescatering AS	Produksjon av ferdigmat		66
Nærbakst AS	Produksjon av brød og ferske konditorvarer		8
Nærbakst Øst AS	Produksjon av brød og ferske konditorvarer		91
Raaum og Fjære AS	Produksjon av brød og ferske konditorvarer		0

1.6 Sysselsatte

Til sammen utgjør sysselsatte i primærnæringene sammen med sysselsatte i næringsmiddelindustri og trelast- og trevareindustrien 643 ifølge tall fra SSB. Den største andelen er sysselsatt i næringsmiddelindustrien med 353 sysselsatte foran jordbruket som sysselsetter 252.

Antall sysselsatte i tabellen under er hentet fra SSBs registerbaserte sysselsettingsstatistikk. Det er flere svakheter ved å bruke disse tallene, men det er det vi har tilgjengelig for å finne sysselsatte i primærnæringen og de tilhørende industrier. Den største svakheten er at antall sysselsatte telles i uke 47. Det vil si at det er kun de som har arbeid i denne uken som registreres. Sesongarbeidere i jordbruk og skogbruk vil dermed ikke bli talt så sant de ikke fortsatt jobber ut i november. Det vil si at antall sysselsatte i jordbruket derfor vil være underrepresentert.

Tabell 9 Sysselsatte etter arbeidssted og næring (utvalgte næringer) i Lier kommune, 2019. Kilde: SSB, tabell 08536

	Sysselsatte
Jordbruk og tilhørende tjenester, jakt	252
Skogbruk og tilhørende tjenester	30
Næringsmiddelindustri	353
Trelast- og trevareindustri	8
Totalt	643

Ringvirkninger

Tidligere studier på ringvirkninger i landbruket i Østfold, Buskerud og Oppland har anslått en multiplikator på mellom 1,5 og 1,99. En multiplikator på 1,5 vil si at 1 person i primærnæringen sysselsetter 0,5 i andre næringer.

I analysen av ringvirkningene av landbruket i Buskerud kommune fra 2013 (Knudsen mfl., 2013), skiller man mellom en multiplikator med og uten verdikjedevirkninger utover rene underleverandøreffekter. I Buskerud fant man en enkel multiplikator for jordbruket på 0,43, som vil si at en sysselsatt i jordbruket gir grunnlag for 0,43 sysselsatte i øvrige næringsliv (uten verdikjedevirkninger utover rene underleverandøreffekter). Legger man til den direkte virkningen med en sysselsatt i jordbruket får vi 1,43. I tabellen under vil det si at 252 sysselsatte i jordbruket gir grunnlag for tilsammen 360 sysselsatte i jordbruket og øvrig næringsliv. For foredlingsindustrien fant man at den hadde en multiplikator på 0,68, det vil si at en sysselsatt i foredlingsindustrien generer 0,68 sysselsatte i andre næringer. I tabellen under gir det tilsammen 593 sysselsatte, det vil si at jordbruk og næringsmiddelindustri generer til sammen 593 sysselsatte i kommunen.

I tillegg brukte de i rapporten tall på sysselsatte i tilleggsnæring, forteningsmessige tjenester og offentlig sektor og fant der en akkumulert sysselsettingsmultiplikator på 1,99. Da har man lagt sammen sysselsatte i jordbruk og tilleggsnæringer. Vi har ikke tall på sysselsatte i tilleggsnæringer i Lier kommune, men bruker vi denne multiplikatoren på sysselsatte i jordbruket får vi en total sysselsetting på 501, som er lavere enn om vi deler opp i primærnæring og sekundærnæring. Dette skyldes at det er forholdsvis flere sysselsatt i næringsmiddelindustrien i Lier, sammenlignet med Buskerud, og at multiplikatoren er større for næringsmiddelindustrien.

For skogbruket fant de en multiplikator for primærnæringen på 1,25 og for foredlingsleddet på 1,72. Disse er brukt i tabellen under og gir til sammen 51 sysselsatte med ringvirkninger. Den akkumulerte multiplikatoren for skogbruk i Buskerud var 5,57 men denne vil være for høy for Lier kommune. Dette fordi sysselsatte i foredlingsindustrien i Buskerud i 2011 var mer enn 3,5 ganger høyere enn i skogbruket, mens i Lier kommune er det bare 8 sysselsatte i trelast- og trevareindustrien mens det er 30 sysselsatte i skogbruket.

Samlet har de regnet seg fram til en akkumulert multiplikator for hele landbruket (jordbruk, skogbruk og tilleggsnæringer samlet) på 2,81. Bruker vi denne multiplikatoren på

antall sysselsatte i jordbruket og skogbruket i Lier kommune får vi totalt sysselsetting med ringvirkninger på til sammen 617.

Regner vi sysselsatte med ringvirkninger i primær og sekundærnæringen i Lier kommune får vi til sammen 974 sysselsatte.

Også sysselsetting med ringvirkninger vil være underrepresentert siden de er basert på antall sysselsatte i jordbruket som telles i uke 47, og ikke teller med sesongarbeidere som ikke lenger er sysselsatte i november.

Tabell 10 Sysselsatte i Lier kommune, med ringvirkninger, 2019. Kilde SSB, tabell 08536 og AgriAnalyse.

	Antall sysselsatte	Antall sysselsatte med ringvirkninger (Enkel multiplikator)
Jordbruk	252	360
Skogbruk	30	37
Totalt primærnæringer	282	367
Næringsmiddelindustri	353	593
Trelast- og trevareindustri	8	14
Totalt sekundærnæringer	361	607
Total sysselsetting	643	974

1.7 Tilleggsnæringer

Det finnes ikke offentlig statistikk på hvor mange som driver med tilleggsnæringer på sine gårdsbruk i Norge. De siste tallene fra SSB er fra Landbrukstelingen i 2010. Disse tallene sier ikke noe om størrelsen på aktiviteten. Vi har derfor valgt å ikke ta de med her.

2 Jordbruket i Lier og fremtidens matproduksjon

Landbruk utgjør en viktig næring for økonomisk verdiskaping og sysselsetting i hele landet. I tillegg forvalter landbruket arealressurser, holder kulturlandskapet i hevd og produserer mat.

Med en stadig økende befolkning i verden, har FAO beregnet at matproduksjonen globalt må økes med 70 prosent innen 2050 for å sikre hele verdens befolkning med nok mat. I Norge har Stortinget vedtatt at matproduksjonen skal økes med 20 prosent fram til 2030. Et av hovedmålene i landbrukspolitikken er å sikre matsikkerhet og høy selvforsyning gjennom produksjon på norske ressurser.

For Norge sin del vil det si at man bør prioritere matproduksjonen på de jordbruksarealene der det er mulig å dyrke mat til direkte konsum for mennesker, som grønnsaker, frukt, bær, potet og matkorn. De arealer der det er mulig å produsere vekster med høyt energiinnhold, som for eksempel fôrkorn, bør dette prioriteres, mens det resterende jordbruksareal og utmarka brukes til grovfôrproduksjon og drøvtyggerhold. (Thuen og Tufte, 2019).

Lier er en viktig landbrukskommune der dyrket jord utgjør en stor andel av det totale arealet i kommunen. Andelen av jordbruksareal brukt til grønnsaker er blant de største i landet. Med god jord og gode forhold for å dyrke mat til mennesker utgjør jordbruket i Lier en viktig del av vår fremtidige matproduksjon.

Et godt jordvern vil være viktig for å ta vare på jordbruksarealene, det er mange interesser og presset er stort også på den aller beste jorda. Nærhet til markedet og store folkerike områder gir press på jorda, men det gir også muligheter for utvikling også videre opp i næringskjeden. Jordbruk gir lokale arbeidsplasser både direkte og indirekte.

Rådgivende utvalg for innovasjon, vekst og økt norskandel i grøntsektoren kom i mars 2020 med en rapport om grøntsektoren i Norge. De understreker at *Megatrender som helse og sunnhet, miljø og bærekraft, lokalmat, og vegetar gir den norske grøntsektoren store muligheter*. Ifølge ”Utviklingen i norsk kosthold 2019” har grønnsaksforbruket på engrosnivå økt fra 68,5 kg per innbygger i 2009 til 77,9 kg i 2018, en økning på nesten 14 prosent (Helsedirektoratet, 2020). Dette gir et stort potensial for norsk grønnsaksproduksjon, også i Lier.

Sammen med de nye trendene blir også stadig nye grønnsakssorter vanlige i norsk kosthold, og produsentene må tilpasse seg endret etterspørsel. Det må legges til rette for både økt produksjon og produksjon av «nye» grønnsakssorter.

I tillegg til befolkningsvekst som krever større matproduksjon, og nye globale trender i kostholdet, vil klimautfordringene endre forutsetningene for å produsere mat globalt. Dette kan bety å tilpasse produksjonen på flere måter, med nye, tilpassede sorter som tåler endringene i klima og andre endringer og tilpasninger i produksjonen.

Med covid-19 pandemien stengte grensene i mars og flere fikk øynene opp for hvor viktig det er å ha en allsidig matproduksjon nasjonalt, spesielt i krisetider. Men man må også være forberedt på andre globale kriser som kan påvirke både produksjon og distribusjon av

matvarer, som for eksempel tørke, flom og sykdom på planter og dyr. En viktig del av norsk beredskap vil være å opprettholde en allsidig og variert matproduksjon. Jordbruket i Lier er en viktig del av dette og det må fortsette å legges til rette for variert og bærekraftig produksjon i kommunen.

Litteratur

Aanesland, N., og Holm, O. (2005). *Landbrukets betydning for sysselsetting og inntekt i Akershus og Østfold*. Ås: Universitetet for miljø- og biovitenskap, Institutt for økonomi og ressursforvaltning.

Helsedirektoratet (2019). *Utviklingen i norsk kosthold 2019*. Oslo: Helsedirektoratet. Hentet fra <https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/utviklingen-i-norsk-kosthold>

Knudsen, H., Lurfald, M, Øvren, E., Rye, S. K. P. og Alnes, P. K. (2013). *Verdiskaping i landbruk og landbruksbasert virksomhet i Buskerud*. Oslo: NILF

Landbruksdirektoratet, 2020. *Produksjonstilskudd – statistikk*.

Lurfald, M.L., Lien, G., Alnes, P. K., Sand, R., Folfstad, K. S. og Rye, S. K. P. (2012). *Verdiskaping i landbruk og landbruksbasert virksomhet i Oppland*. Oslo: NILF

NIBIO, Arealbarometer, 2020. Hentet fra:
<https://arealbarometer.nibio.no/nb/fylker/viken/kommuner/lier>

Rådgivende utvalg for innovasjon, vekst og økt norskandel i grøntsektoren (2020). *Grøntsektoren mot 2035 – sammen for økt konkurransekraft, økt etterspørsel og mer norsk*. Oslo.

SSB (2020). *Virksomheter. Tabell 07091: Virksomheter, etter næring (SN2007) og antall ansatte (K) 2009 – 2020*.

Thuen, A. E. og Tufte, T. (2019). *Arealutvikling og arealbruk. Korn, gras og drøvtyggere*. (Rapport 12 – 2019). Oslo: AgriAnalyse.